

УДК 001.2:372.52

Галина Онопченко,
м. Київ

ВИДИ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ІНФОРМАЦІЙНО-СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

В статье рассмотрены предпосылки создания виртуально-сетевых сред, представлена модель взаимодействия субъектов образовательной информационно-социальной среды, рассмотрены виды взаимодействий.

Ключевые слова: *субъект, взаимодействие, образовательная информационно-социальная среда.*

In this article the backgrounds of virtual network sphere's consciousness are shown, the model of interaction between subjects of educational, informational and social spheres is represented, different kinds of interaction are discussed.

Key words: *subject, interaction, educational informational and social sphere.*

У сучасних умовах, в результаті стрімкого розвитку комп'ютерних технологій та проникнення їх в усі сфери людської діяльності виникла нова форма спілкування людини, а саме, віртуально-мережева, внаслідок, чого сформувалися нові види взаємодії у цьому віртуальному просторі.

Аргументацією є загальноновизнана теорія комунікації сучасного інформаційного суспільства, яку створив канадський філософ і культуролог Маршалл Маклюен. Будучи досить поширеною у 60-х роках минулого століття, ця теорія сьогодні отримала «відродження», завдяки швидкому зростанню популярності персональних комп'ютерів та глобалізації так званої «Всесвітньої павутини». Твердження М. Маклюена про те, що «спочатку ми формуємо технології, а потім вони формують нас» набувають особливої актуальності, а його афоризм – «the medium is the message» («Засіб передачі інформації є переданою інформацією» [6]) і сьогодні змушує його переосмислювати та залежно від точки зору на інноваційні досягнення людства у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, сприймається науковою спільнотою неоднозначно. Так наприклад, американський письменник, професор університету Дж. Фордхем (м. Нью-Йорк) Пол Левінсон у своїй праці «Цифровий Маклюен: Путівник по інформаційному тисячоліттю» пропонує наступне тлумачення цього афоризму: використання певного засобу комунікації у багатьох випадках має більш вагому значущість, ніж зміст переданого повідомлення [1].

Марк Федермен, колишній головний стратег Програми М. Маклюена в Університеті Торонто, який має докторську ступінь у галузі освіти дорослих та консультативної

психології, пропонує наступний варіант: «...природа засобу комунікації є повідомленням» і «новий засіб комунікації містить новий тип інформації» [11].

Отже, головною складовою у формулі «the medium is the message» можна назвати технологічний підхід до засобів комунікації. Узагальнюючи вищенаведені трактування теорії М. Маклюєна можна зробити висновок про те, що не тільки зміст повідомлень, але й специфіка засобів інформації, їх безпосередня дія, суттєво впливають на форму сфер дійсності діяльності людини, змінюючи її параметри, формуючи і розвиваючи нові форми спілкування.

Сучасні комунікації в межах соціальних мереж та інтернет-спільнот формують принципово нове освітнє інформаційно-соціальне середовище, що, у свою чергу, передбачає комфортні умови для навчання, розширення системи безперервної освіти, підвищення оперативності та ефективності управління системою освіти, а також сприяє інтеграції національної освітньої системи у глобальному освітньо-інформаційному середовищі. Це середовище, в першу чергу характеризується виникненням нового типу особистості: більш відкритої, налаштованої на діалог, терплячої та толерантною по відношенню до інших учасників віртуального простору. У цьому середовищі гармонійно здійснюється інтеграція системи дистанційної освіти та очної форми навчання, значно розширюються можливості навчально-виховного процесу, збільшується взаємна доступність віддалених учнів, науково-педагогічних працівників, фахівців, а також інформаційних масивів та віртуальних освітніх об'єктів.

Проаналізувавши публікації вітчизняних та зарубіжних учених, які досліджували інформаційно-освітні середовища, нами зроблено висновок, що єдиного трактування цього визначення не існує.

Під поняттям «інформаційно-освітнє середовище» вчені розуміють:

- середовище спільної освітньої діяльності з активним застосуванням, використанням у цілях покращення якості навчання сучасних інформаційних технологій, систем та засобів навчання [4];
- системно організовану сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, нерозривно пов'язану з людиною, як суб'єктом освітнього процесу [5];
- інформаційно-освітнє середовище відкритої освіти будується за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, містить віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, навчально-методичні комплекси та розширений апарат дидактики [9];
- сукупність апаратних засобів, програмних систем, а також змістовного наповнення (контенту), реалізовану на основі сучасних технологічних рішень та призначену для забезпечення інформаційних запитів та організації інформаційних потоків, пов'язаних з навчанням та управлінням навчальним процесом [10];
- система або системно організована сукупність засобів, ресурсів та/або умов, спрямованих на забезпечення освітнього процесу, діяльність, передачу даних та взаємодію між суб'єктами, існуючу завдяки використанню апаратних, програмних та телекомуні-

каційних можливостей, у тому числі з використанням мережі Інтернет. «Інформаційно-освітнє середовище» міститься в якості суб'єкта і, як елемент підсистеми, у більш широкий «інформаційно-освітній простір» [12].

Аналіз визначень інформаційно-освітнього середовища дозволяє зробити висновок, що це взаємопов'язана сукупність інформаційної, технічної та навчально-методичної підсистем, цілеспрямовано забезпечують навчальний процес, а також його учасників.

Отже, під освітнім інформаційно-соціальним середовищем ми будемо розуміти відкриту педагогічну систему, що існує в межах віртуального простору Інтернету та сформована на основі інформаційних освітніх ресурсів, сучасних інформаційно-телекомунікаційних засобів і педагогічних технологій. Метою створення освітнього інформаційно-соціального середовища є формування життєздатного середовища, що створює сприятливі умови для морального, культурного та духовного розвитку особистості, його соціалізації, формування цілісної системи універсальних знань, умінь та навичок, що сприяє вихованню самостійної діяльності та особистої відповідальності.

Одним з важливих факторів існування та розвитку освітнього інформаційно-соціального середовища є ефективна модель взаємодії його суб'єктів. Інформаційний обмін всередині цього середовища породжує новий тип соціальних відносин, а саме, таку віртуальну взаємодію, якій притаманні відносно стійкі зв'язки між суб'єктами цього простору.

Для опису типів віртуальної взаємодії необхідно, перш за все, звернутися до аналізу наукового знання з організації мережевої взаємодії. Цей аналіз дозволив позначити основні характеристики, властиві цьому процесу, а саме: єдині ідеї, мета та завдання для мережі; існування так званої фрактальної структури (безліч осередків мережі); відсутність єдиноначальності; відкритість як в системі, так і самої системи. А це означає, що на перший план виходять такі характеристики, як: *простір* (опис горизонтальних і вертикальних зв'язків в мережі); *інформація* (зміст цих зв'язків); *час* (логіка розвитку мережевих відносин) та *енергія* (способи і форми життєдіяльності в мережі) [3].

У центрі організації процесу мережевої взаємодії містяться суб'єкт та подія. Причому подія ініціюється суб'єктом (або групою суб'єктів), які заявляють про актуальні потреби у розв'язанні цього завдання.

Важливими також є й принципи на яких ґрунтується мережева взаємодія:

Принцип доповнення – передбачає використання ресурсів одного середовища для іншого у процесі навчання з метою створення цілісного уявлення про процеси та явища в природі.

Принцип розширюваності – припускає можливість додавання нових функцій у середовищах або зміни вже наявних.

Принцип інтероперабельності – здатність до взаємодії середовищ не тільки між собою, а й іншими середовищами.

Принцип транспарентності – означає відкритість ресурсів середовища для визначення можливостей їх продуктивного використання в освітньому процесі.

Принцип дружності – суб'єкти мають можливість вільно використовувати різні середовища для отримання необхідних даних та знань.

Принцип мобільності – можливість перенесення даних та знань з одного середовища в інше для їх подальшої обробки, використання та отримання нових знань.

Принцип базового елемента – передбачає включення в освітній процес як об'єкта навколишнього світу, так і його віртуального аналога.

Принцип інтерпретації – це використання системи завдань і вправ, що сприяє розвитку вміння інтерпретувати інформацію, як здібності обґрунтовувати сенс явища або процесу [7].

Отже, розглянемо процес взаємодії в освітньому інформаційно-соціальному середовищі як фактор впливу суб'єктів середовища або груп суб'єктів один на одного, за якого відбувається не тільки прямий обмін інформацією, але й обов'язково присутній зворотний зв'язок. При цьому складовими є, в першу чергу, суб'єкти цього простору: вчителі, учні, науково-педагогічні працівники, науковці, мережеві адміністратори тощо, а подруге, різні види освітніх об'єктів (електронні бібліотеки, відео та аудіо ресурси тощо).

З точки зору інформаційної взаємодії, обмін інформацією між суб'єктами освітнього простору є головною складовою, що сприяє формуванню міцного фундаменту загальної культури, базових знань, освітніх компетенцій учасників інформаційно-соціального середовища. Для здійснення такої взаємодії необхідним є забезпечення погодженого розвитку компонентів освітнього інформаційно-соціального середовища, що сприяє реалізації його цілей і забезпечує цілісність розвитку.

Оскільки розвиток інформаційно-соціального простору, його внутрішній рух, залежить від того, яким чином складається характер взаємодії його суб'єктів та наскільки ця взаємодія є ефективною, виникає необхідність класифікувати види взаємодії. Вони є такими.

- *Взаємодія «суб'єкт – інформаційно-соціальне середовище».*
- *Взаємодія «суб'єкт – суб'єкт».*
- *Взаємодія «середовище – середовище».*

Схематично модель взаємодії суб'єктів освітнього інформаційно-соціального середовища може виглядати таким чином:

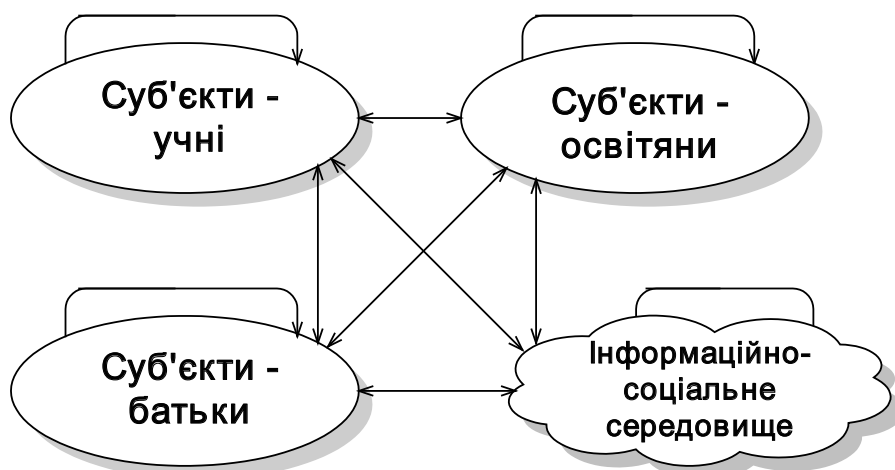

Рис.1. Модель взаємодія суб'єктів інформаційно-соціального середовища

Розглянемо окремо кожен вид взаємодії.

1) Взаємодія «суб'єкт – інформаційно-соціальне середовище». Це середовище надає можливість здійснювати пошук необхідної інформації в базі даних або отримувати її на форумах, спілкуючись з іншими його учасниками, а також використовувати це середовище, як дидактичне джерело. Суб'єкти, у свою чергу, можуть здійснювати публікацію власних матеріалів на форумах та блогах, популяризуючи результати, висновки, доробки тощо. Важливим фактором є безпосередня активність суб'єктів освітнього інформаційно-соціального середовища. Схематично ця взаємодія може бути показана у такому вигляді:

Рис.2. Взаємодія «суб'єкт – інформаційно-соціальне середовище»

2) Взаємодія «суб'єкт-суб'єкт». Ця взаємодія характеризується активністю учасників освітнього простору один з одним, дотримуючись принципу незалежності, відкритості, що у кінцевому результаті призводить до досягнення позитивних результатів при побудові толерантного середовища.

Для взаємодії «суб'єкт-суб'єкт» також характерні три вектори спрямованості, а саме: 1) інформаційний (обмін інформацією), 2) організаційно-діяльнісний (спільна діяльність), 3) комунікативний (спілкування). Важливими характеристиками цієї взаємодії є, також, два важливих фактора – функціонально-рольовий та особистісний. Іншими словами, суб'єкти (вчитель, учні та інші учасники) освітнього інформаційно-соціального середовища набувають у процесі взаємодії, з одного боку, функції і ролі один одного, а з іншого – індивідуальні, особистісні якості. Більш вагомю у цьому випадку є взаємодія вчитель – учень, що передбачає передачу не тільки загально-соціального, а й особистого, індивідуального досвіду вчителя. Він, взаємодіючи з учнем, передає власну індивідуальність, допомагаючи учням реалізувати потребу і здатність бути особистістю, вміти вдало реалізовувати власний потенціал та освітні потреби.

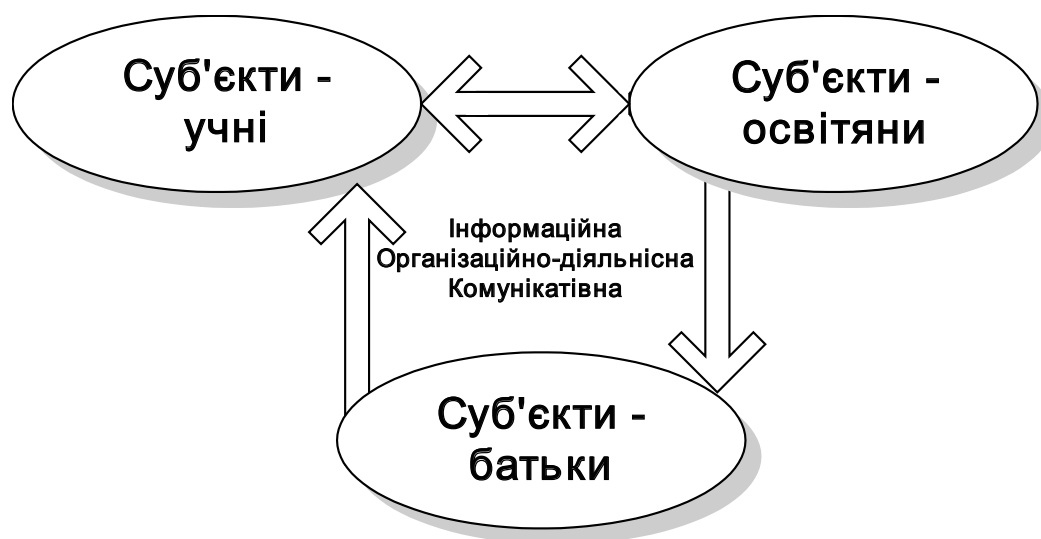

Рис.3. Взаємодія «суб'єкт – суб'єкт»

3) Взаємодія «середовище-середовище». У результаті такої взаємодії відбувається пошук та побудова взаємозв'язків між базами даних, створеними як у межах певного освітнього інформаційно-соціального середовища, так й існують відокремлено в інтернет-просторі; Здійснюється також накопичення пошукової бази; наповнення з боку адміністраторів та контент-менеджерів; оптимізація побудови порталу з метою полегшення навігації. Відбувається акумуляція, зберігання та трансляція освітньої інформації, забезпечуються комунікаційні процеси, створюється комфортне інформаційно наповнене освітнє середовище. До системної характеристики такої віртуальної взаємодії відносять: цілісність, структурність, ієрархічність, множинність форм надання інформації та форм комунікації.

Досягнення максимального освітнього ефекту від інформаційно-соціального середовища передбачає орієнтацію на взаємодію його суб'єктів, як важливу умову та засіб розвитку учасників цього процесу і середовища в цілому.

Таким чином, можемо зробити висновок, що освітнє інформаційно-соціальне середовище є складною комунікативною системою, що передбачає самоналаштування та самовдосконалення [2]. Однією з основних відмінних рис такого середовища є ефективний симбіоз трьох перерахованих видів взаємодії між його суб'єктами. Під терміном «самоналаштування» ми розуміємо постійні зміни у поведінці та діях суб'єктів середовища, обумовлено розглянутою моделлю взаємодій. Термін «самовдосконалення» передбачає встановлення ефективних взаємозв'язків, удосконалення у процесі засвоєння видів взаємодії.

Отже, освітнє інформаційно-соціальне середовище – це нова форма освітнього середовища, що функціонує у віртуальному вимірі та створює новий вид взаємодії його учасників.

Використані літературні джерела

1. Digital McLuhan: A Guide to the Information Millennium (1999) Routledge, p.240.
2. Вайндорф-Сысоева М. Е. Виртуальная образовательная среда как неотъемлемый компонент современной системы образования [Текст] // Вестник Южно-Уральского государственного университета / М. Е. Вайндорф-Сысоева. – Выпуск № 14 (273), 2012. – С.256.
3. Глубокова Е. Н., Кондракова И. Э. Сетевое взаимодействие в сфере образования как развивающийся процесс в теории и практике [Текст] // Педагогика в современном мире: Сборник статей Всероссийской научной конференции / Е.Н.Глубокова, И Э. Кондракова. – СПб.: Лема, 2011.
4. Иванова Е. В. Организация деятельности школьных библиотек в информационно-образовательной среде: дисс. ... канд. пед. наук [Текст] / Е. В. Иванова. М., 2006.
5. Ильченко О. А. Организационно-педагогические условия разработки и применения сетевых курсов в учебном процессе: на примере подготовки специалистов с высшим образованием : дисс. ... канд. пед.наук [Текст] / О. А. Ильченко. – М., 2002.
6. Клюкина Т. П., Клюкина-Витюк М. Ю., Ланчиков В. К. «Политика и крылатика». Англо-русский словарь-справочник [Текст] / Т. П. Клюкина и др. – Р. Валент, – С.232.
7. Королева Н. Ю., Митина Е. Г., Рыжова Н. И. Принципы взаимодействия образовательных сред в условиях виртуализации учебного процесса [Текст] // Журнал «Мир науки, культуры, образования» / Н. Ю. Королева и др. – № 6 (31), 2011.
8. Онопченко Г. В. Практичні аспекти створення інформаційно-соціальних середовища [Текст] // Методичні рекомендації. Інститут обдарованої дитини НАПН України / Г. В. Онопченко, 2014. – С.46.
9. Солдаткин В. И. Основы открытого образования [Текст] / В. И. Солдаткин. – М.: Издательство НИИЦ РАО, 2002. – С.455.
10. Стариченко Б. Е. Методика использования информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе: учебное пособие. – Ч.1. Концептуальные основы компьютерной дидактики [Текст] / Урал. гос.пед. ун-т. / Б. Е. Стариченко. – Екатеринбург, 2013.
11. Терехин А. Прототипирование как коммуникация. Открытая конференция World Usability Day, 2014 [Текст] / А. Терехин. – Минск – режим доступа <http://habrahabr.ru/post/57063/>.
12. Усенко Н. В. «Информационно-образовательная среда» – контент-анализ существующих определений // The Emissia.Offline Letters. Электронное научное издание (научно-педагогический интернет-журнал) ART 1845 [Электронный ресурс] / Н. В. Усенко. – СПб: РГПУ им. А. И. Герцена, 2012. – Режим доступа: <http://www.emissia.org/offline/2012/1845.htm>.